

Krajina Velkobítešska je pramennou oblastí se sítí drobných vodních toků. Zhruba středem katastru, na spojnici obcí Košíkov-Nové Sady-Bezděkov, probíhá ve směru ZSZ-VJV rozvodí mezi povodím řeky Svatky na severu a řeky Oslavy na jihu. Srážkovou vodu do Svatky odvádí Bítýška a Bílý potok s drobnými přítoky, do Oslavy se vlévá Chvojnice, která pramení u Košíkova, a Jasinka, sbírající vodu v lesích u Jestřabí. Nejzápadnějším přítokem je Jelenka, která má počátek v lesích u Rudy a Jáchymova. Množství vody v Bítýšce značně kolísá, při jarním tání se hladina zvedá o 50 - 70 cm. Koryto Bítýšky bylo v úseku přes město regulováno.

Významným krajinným prvkem jsou vodní plochy - rybníky a nádrže. V povodí Bítýšky jich bylo vybudováno osm, největší z nich je Silnický s výměrou 2 ha. Jsou využívány pro chov kachen, pěstování kaprů. Na potočích Jelenka a Jasinka je přehrazeno pět malých nádrží. Jejich hlavním účelem je zachytět přivalové vody a bahnité splachy z polí. Pro sportovní rybaření jsou vymezeny pstruhové revíry na Bítýšce a Chvojnici.

Zdroje podzemní vody jsou na Velkobítešsku omezené a málo vydatné. Jedná se o suťové a suťově-puklinové prameny vyvěrající ze svahových zvětralin, uložených ve větších mocnostech na úpatí svahů a v terénních depresích. Drobné vývěry - studánky zanikly při agrotechnických úpravách pozemků. Několik studánek zůstalo zachováno a je o ně znovu pečováno, v lesích severně a hlavně jižně od Velké Bíteše. Dva nejvydatnější prameny na území města - v zahradách nad Tyršovou ulicí a pod kapličkou sv. Antoníčka byly již v minulosti zachyceny a svedeny do kašen na náměstí a později do městského vodovodu.

Území Velkobítešska spadá do mírně teplé a mírně vlhké oblasti s průměrnými ročními teplotami 6 - 7 °C a ročním úhrnem srážek 600 - 650 mm.

Nejchladnějšími měsíci jsou prosinec až únor s průměrnou teplotou -3 °C. První sníh se objevuje koncem listopadu až začátkem prosince, sněhová pokrývka mocná 20 - 30 cm trvá obvykle od poloviny ledna do začátku března. Nejníže klesá teplota na -16 až -20 °C koncem ledna a v první únorové dekádě.

Hlavní vegetační období s průměrnou denní teplotou 10 °C trvá od počátku května do konce září, tj. 5 měsíců. Během tohoto období spadne 330 mm srážek, tj. polovina ročního úhrnu. Nejvíce jasných slunečných dnů bývá v září a v zimních měsících. Nejvíce bouřek s nárazovým větrem a vydatným deštěm přichází koncem června a počátkem července.

V době letních bouřek převažují větry vanoucí od Z až SZ, v jasných podzimních a zimních dnech fouká od V až JV.

Vydala:
Základní škola Velká Bíteš
Sadová 579
skola@zsbites.cz
www.zsbites.cz

ve spolupráci s Muzejním spolkem
Velkobítešska

Text a mapa: RNDr. Josef Hájek
Použité zdroje:
Mísař Zd. a kol. (1983): Geologie
ČSSR I. Český masív SPN Praha
Foto: Mgr. Pavel Holánek
Grafická úprava: Ing. Jan Chmelíček
Tisk: Protisk Velké Meziříčí
Náklad: 2000 ks

Tento projekt vznikl za finanční
podpory kraje Vysočina

Krajina a její morfologie

Zemský povrch v okolí Velké Bíteše má ráz mírně zvlhčené pahorkatiny s výškovými rozdíly 100 m. Nejvýše položená kóta - 561 m n. m. se nachází v Košíkovském lese 3 km již. od města při silnici do Náměstí n. Osl. u památné jedle. Nejníže položené - 459 m n. m. je údolí potoka Bítýšky SV od města u Dolního mlýna. Protáhla kotlina kolem města je omezena na S, V a J zaoblenými hřbety a na Z širokou plošinou. Do poměrně plochého reliéfu se zařezávají údolí potoků a rozdělují ho do dílčích plošin.

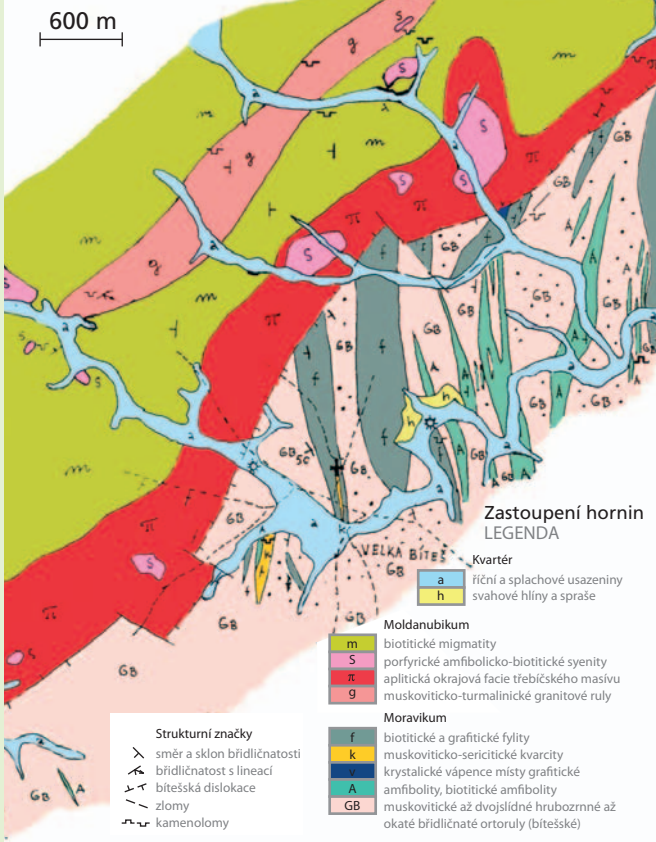
Orograficky spadá území do Bítešské vrchoviny (omezené hlubokým údolím Oslavy na jihu a Loučky na severu), která je horopisným celkem nižšího řádu ve východním okraji Českomoravské vrchoviny.

Dlouhodobou činností člověka, především zemědělskou (trvalé osídlení Velkobítešska zemědělci lze klást do 12. stol.), byla krajina rozčleněna v obdělávaná pole, pastviny a louky. Méně hodnotné půdy a svažité pozemky zůstaly zalesněny. Velkobíteško má povahu krajiny kulturní, hustě osídlené a zastavěné (5 % plochy katastru), intenzívně využívané zemědělsky (40 % povrchu zabírá obdělávaná půda, 10 % připadá na pastviny a louky, 5 % na sady a zahrady), lesnický (40 % povrchu), dopravně (silnice, dálnice D1) a s hustou sítí nadzemních a podzemních inženýrských vedení.

Geologická stavba

Podhorský reliéf Českomoravské vrchoviny se utvářel geologickými procesy v nejmladším období vývoje Země - ve čtvrtohorách. V recentním (současném) stadiu vývoje má krajina Velkobítešska typické znaky zmlazené paroviny.

Geologická mapa okolí Velké Bíteše
J. Weis a kol. 1960 (výsek)

Základem geologické stavby Velkobítešska jsou krystalické břidlice řazené do dvou regionálních geologických celků. Západně od Velké Bíteše vystupuje velmi rozsáhlý starohorní komplex nazývaný moldanubikum. Východně se rozkládá moravikum, kde stáří hornin kolísá ve velkém časovém rozmezí od éry starohorní až po prvohorní lažánecké vápence. Obě jednotky se stýkají na zlomovém pásmu směru JZ-SV. Střední část pásma probíhající při západním okraji našeho města se nazývá bítešský zlom.

Využití hornin

Kamenicky ztvárněný syenit můžeme obdivovat v gotické žebrované klenbě, kruhových sloupech a kvádrech v kostelní lodi a ve věži chrámu sv. Jana Křtitele ve Velké Bíteši nebo v lékárně U Tří sloupů. Slídnaté ruly moldanubika jsou odkryty v několika skalkách u potoka Bítýšky nad městem směrem k Záblatí. Krystalické břidlice moravika - bítešská rula, amfibolity a kvarcity byly pro svoji deskovitou odlučnost široce používány ke stavbě městské a kostelní hradby a na hospodářské a obytné budovy. Odkryvy poskytují

několik opuštěných lomů u silnice do Křoví, za Prostředním mlýnem, pod Rajhradským rybníkem a hlavně velký činný kamenolom jižně od obce Křoví.

V krystalických břidlicích se nacházejí ve formě žil a povlaků na puklinách různé druhy vykrystalovaných minerálů - hlavně odrůdy křemene, potom živce, slídy, pyrit aj. S ukázkami minerálů se můžeme seznámit v expozici Městského muzea ve Velké Bíteši.

Svrchní část povrchu je kvartérního stáří a tvoří ji návěje spraši a sprašových hlín (ve větších mocnostech se nacházejí na svazích potoka Bítýšky východně a severovýchodně od města, kde byly těženy na výrobu kachlí, cihel a střešních tašek), písky, hlíny a jíly naplavené v údolní nivě Bílého potoka, Bítýšky a jejich přítoků a nakonec hlinité, jílovité a úlomkovité zvětralininy krystalických břidlic uložené na svazích. Rozkladem křemičitých hornin vznikly ve zvětralinách opály, vápence usazené i přeměněné lokálně postihlo zkrasovatění. Z hornin kvartérních a zvětralých krystalických břidlic se tvoří půdotvornými procesy nejsvrchnější vrstva zemské kůry - půda.

Půda

Matečnými horninami půd na Velkobítešsku jsou v naprosté většině zvětralé krystalické břidlice moldanubika a moravika a vyvrlelé horniny třebečského masívu. V omezené míře jsou půdotvorným substrátem sprašové a nivní hlíny kvartérního stáří.

Nejrozšířenějším půdním typem jsou hnědé půdy jílovito-písčité a detritické se značným podílem úlomků navětraných hornin a nízkým obsahem humusu. Mocnost svrchního horizontu hnědých půd kolísá od 25 do 40 cm.

Na mírných svazích a v prameništích potoků se vytváří hnědá půda slabě oglejená, je těžší, ulehlá, hůře propustná, se značně kolísavou vlhkostí, obsahuje žluté až hnědé zabarvený horizont obohacený hydroxidy železa.

Na návějích sprašových hlín se v omezené míře vyskytuje hnědozem, lehčí, poréznější, s větší mocností humózního horizontu.

Splachové sedimenty v údolních nivách potoků, hlavně Bítýšky, Chvojnice a Jasinky, se staly základem nivních půd oglejených, s velkým kolísáním hladiny spodní vody. Nivní půdy jsou často i povrchově zamokřené a občas i zaplavované.

